

5. Масол Л. М. Компетентнісно-орієнтований підхід до загальної мистецької освіти / Л. М. Масол // Збірник наукових праць: (Педагогічні науки). – № 2: Теорія і практика естетичного виховання в умовах соціокультурної трансформації / ред. кол. В. В. Крижко [и др.]. – Бердянськ : [б. в.], 2006. – С. 25–31. 6.
6. ПОЛОЖЕННЯ про внутрішню систему забезпечення якості освіти у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.vspu.edu.ua/content/position/p28.pdf>.
7. Факультет дошкільної, початкової освіти та мистецтв імені Валентини Волошиної Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://vspu.edu.ua/faculty/pochat/mst.php>.
8. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя музики в умовах вищого навчального закладу. // Валентина Мішеченко.

УДК 373.3.091.33:793

В.Григоренко,
здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
V. Hrihorenko,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

ВИКОРИСТАННЯ ТЕАТРАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

THE USE OF THEATRICAL TECHNOLOGY IN ART LESSONS PRIMARY SCHOOL

Abstract. Стаття присвячена проблемі використання театральних технологій на уроках мистецтва в початковій школі. Використання на уроках елементів театрального мистецтва стимулюють розвиток образного мислення, уяви, фантазії, створюють умови для творчого натхнення до самоосвіти та самовиховання, розкривають учням особистісне бачення мистецького твору, вчать співпереживати за долю героїв, змушують «відчувати» внутрішній світ іншого, імпровізувати, бути драматургом, режисером.

Abstract. The article is devoted to the problem of using theatrical technologies in art lessons in primary school. The use of elements of theatrical art in lessons stimulates the development of figurative thinking, imagination, fantasy, creates conditions for creative inspiration for self-education and self-education, reveals students' personal vision of the work of art, teaches empathy for the fate of heroes, makes "feel" the inner world of others. , directed by.

Ключові слова: театральне мистецтво, драматизація, інсценізація, театралізація.

Вступ. Істотні соціальні, економічні, культурні зміни, що характеризують нині розвиток України, зумовили необхідність осучаснення існуючої системи освіти. Нова українська школа спрямовує освітній процес, починаючи вже з перших шкільних кроків, не лише на формування в учнів комплексу ключових і предметних компетентностей, а й на розвиток у них емоційного інтелекту, комунікативних і творчих здібностей, які закладають підґрунтя для особистісної самореалізації дитини в суспільстві, її успішності в житті. На важливості саме таких завдань наголошено в Державному стандарті початкової освіти та чинних Типових освітніх програмах з мистецької освітньої галузі. Учні, які сьогодні прийшли до школи, мають бути готовими жити в умовах постійних змін, непередбачених ситуацій, тому необхідно вчити їх бути мобільними, гнучкими, творчими. [2].

Мета статті – охарактеризувати вплив різних форм театралізованої діяльності на виховання молодших школярів на уроках мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Модернізація шкільної освіти потребує, насамперед, креативної особистості вчителя, здатної використовувати різноманітні засоби, форми, методи в освітньому процесі. Особливої актуальності, на нашу думку, набуває проблема використання елементів театрального мистецтва у педагогічній практиці.

Проблему використання елементів театрального мистецтва у педагогічній практиці досліджували В. Абрамян, В. Сухомлинський, І. Зайцева, І. Зязюн, Л. Дубина, М. Розенштейн, О. Лавриненко, Ю. Львова, Я. Мамонтов та інші.

Зазначимо, що історія педагогіки має багато прикладів використання елементів театрального мистецтва з метою художньо-естетичного виховання учнів. Доцільність використання елементів театрального мистецтва як активної форми естетичного виховання охарактеризував педагог Я. Мамонтов. Естетичне виховання, на його думку, насамперед формує в людині здатність до переживання, а саме – до пізнання всього «людського». Завдяки театральному мистецтву ми пізнаємо красу людської душі, і тим самим формуємо в собі якості та розвиваємо навички, які необхідні для розвитку соціальних стосунків. Дослідник зазначав, що культурна цінність театру в тому, що він синтезує всі форми мистецької творчості: його психологічна цінність – це надання соціального характеру нашим переживанням, практична цінність – найдужчий стимулятор самодіяльності дітей. [3].

М. Розенштейн вважала, що вчителі повинні застосовувати цей вид мистецтва не лише як розвагу, не лише як метод виховання, а й як метод вивчення програмного матеріалу із шкільних курсів. «Театральне мистецтво, оперує такими засобами як рух, слово, звук, користуючись ще й засобами інших мистецтв, найбільше захоплює і глядачів, і виконавців, а також є найзрозумілішим для дітей ...» [5]. «Жодне мистецтво не дає уяві стільки образів, скільки театральне», – стверджувала дослідниця [4].

Цікаві думки щодо використання елементів театрального мистецтва ми знаходимо у творчості вченого В. Сухомлинського. Він цікавився діяльністю театрального педагога К. Станіславського, поділяв його погляди на проблему художньо-естетичного виховання особистості учня засобами театру. У своїй педагогічній практиці В. Сухомлинський використовував такі елементи театрального мистецтва, які розкривали творчу особистість школяра і його потенційні можливості у різноманітній шкільній діяльності. Тобто художнє читання, інсценізація та постановка літературних творів, був створений драматичний гурток, діяв театр казки. У школі, де працював В. Сухомлинський, була обладнана спеціальна Кімната Казки, яка містила декорації, макети та різноманітні ілюстрації епізодів з українських, та казок інших народів. У Кімнаті залежно від того, які літературні твори читалися чи інсценізувалися на уроках і в позакласній роботі, створювалася відповідна творча обстановка. Отож, на думку вченого, використання елементів театрального мистецтва у школі сприяє, передусім, розвитку емоційно-почуттєвої сфери психіки, творчої уваги, уяви та фантазії школярів, удосконаленню навичок спілкування та вираженню своїх емоцій і почуттів [6].

Театральне мистецтво – це специфічний вид мистецької діяльності, що поєднує в собі можливості багатьох художньо-зображувальних засобів, експресії. Воно створює глибокі художні образи, розвиває культуру мовлення, образне мислення, регулює поведінку; сприяє розвитку асоціативної пам'яті, художньої уяви, а також впливає на внутрішній світ дитини. Театральне мистецтво близьке і зрозуміле дітям перш за все тому, що в основі його лежить гра. Найбільш цікавим видом театрального мистецтва для молодших школярів є театр ляльок, головним принципом якого є принцип рівноваги естетичного і педагогічного. Театр ляльок, більш ніж будь-який інший вид мистецтва сприяє розвитку оригінальної дитячої творчості.

Театр є однією з найбільш яскравих, барвистих і доступних сприйняттю дитини видів мистецтва. Відвідування театру – завжди свято. Цю подію супроводжують радість, веселощі, яскраві враження, нові почуття [1].

Уроки з елементами театрального мистецтва стимулюють розвиток образного мислення, уяви, фантазії, створюють умови для творчого натхнення до самоосвіти та самовиховання. Такі уроки можуть бути ефективною формою організації не лише освітнього процесу в загальноосвітній школі, а

й засобом адаптації в соціумі. Отож, саме театралізована художньо-ігрова діяльність допомагає учню самореалізуватися у творчій діяльності [9].

Уроки мистецтва з використанням театралізованих сюжетно-рольових ігор передбачають обов'язкове перевтілення в реальних чи уявних персонажів, героїв казок і мультфільмів, допускають вигадання нових неіснуючих фантастичних дійових осіб. Організуючи з учнями ігри такого типу, треба пам'ятати, що будь-який театр (драматичний, ляльковий, музичний) є мистецтвом синтетичним. Дія – основний засіб виразності театрального мистецтва – входить у свідомість глядача завдяки ефекту художнього синтезу. У театральній виставі в єдиному цілому взаємодіють література, живопис, архітектура, скульптура, декоративне мистецтво, музика, танок. Літературний образ впливає на свідомість людини вербально, а за умов його театралізації він сприймається ще й візуально, подібно до картини в галереї. Музика, що звучить під час театральної дії (в опері чи балеті, ляльковому чи драматичному театрі), також сприймається не так, як у концертному залі чи при слуханні звукозаписів, адже суто звукові враження підсилюють переживання, які викликаються щонайперше дією, візуальними образами спектаклю. Отже, специфіка театрального мистецтва полягає в тому, що поза межами художнього синтезу воно не може існувати, усі складові цього синтезу не дублюють одна одну, а перехреснюються, взаємодоповнюють різними засобами нерозривне естетичне ціле. [2].

Педагогу варто не забувати, що театр – мистецтво колективне, це і живий діалог між ансамблем акторів, і водночас одухотворена зустріч сердець акторів і глядачів – тих, хто дарує свої почуття, і тих, хто їх сприймає. Вистава у професійному театрі народжується завдяки об'єднанню творчих зусиль багатьох людей різних професій – режисера, акторів, художників, композиторів, гримерів, сценографів, освітлювачів. Така широка палітра художньо-творчої діяльності дає змогу, використовуючи театральні засоби у освітньому процесі, з одного боку, враховувати потреби, здібності і можливості дітей, реалізуючи індивідуальний підхід, з іншого – формувати культуру спілкування і взаємодії на засадах партнерства (співтворчість, взаємодопомога, вміння слухати інших), виховувати почуття згуртованості, колективізму [1]. Театральний компонент шкільної мистецької освіти може втілюватися за допомогою різних форм і методів – від простої сюжетно-рольової гри, що стає фрагментом уроку (ігри-блискавки), до створення дитячого театру класу або школи і проведення уроків-вистав. Такі уроки своєрідного класного міні-театру не можна проводити часто (з огляду на складність підготовки), вони доречні під час узагальнення теми навчального року або семестру.

Специфіка уроку-вистави, що має певний сюжет, композицію, розгортається за спеціально розробленим сценарієм, полягає в тому, що учні поєднують функції акторів і глядачів, а вчитель – драматурга і режисера. Плануючи використання ігрових художньо-педагогічних технологій, можна запропонувати учням розглянути навчальні завдання уроку зі сприймання або практичної роботи мовби під різними кутами зору, попередньо розподіливши їх на групи за такими рольовими позиціями: «Композитори», «Співаки», «Художники», «Дизайнери», «Відвідувачі концерту» (виставки, театру). До оформлення сцени, виготовлення костюмів, декорацій, освітлення слід ставитися серйозно і вдумливо. Нерідко фрагментами одних і тих же декорацій доводиться користуватися в різних виставах, що слід враховувати при розробці ескізів. Декорації мають відповідати таким вимогам: яскравість; впізнання образів; зручність використання; легкість; міцність; універсальність. [7].

До освітнього процесу в початковій школі, окрім згаданих форм і методів театральної педагогіки, можна також включати:

- метод драматизації – переробку розповідного твору на драматичний (діалог дійових осіб за певним сюжетом з елементами акторської гри, умовного перевтілення дає змогу формувати в учнів чутливість до інтонації, емоційного тону мовлення – грайливого, сердитого, сумного, упевненого тощо) [2]. Театральною драматизацією музичних творів для слухання може бути танець маленьких лебедів з балету «Лебедине озеро» П. Чайковського, фрагмент опери К. Стеценко «Лисичка, Котик і Півник» (на вибір) [6];

- метод пантоміми – створення образу за допомогою пластичних рухів, жестів, міміки (пластичні мініатюри, пантоміми-імпровізації, експромти імітації). Діапазон театралізованих ігрових

завдань, зокрема на основі пантоміми, для молодших школярів необмежений. Надихатимуть на створення імпровізованих пантомімічних етюдів яскраві образи програмної музики для дітей. Такі твори для сприймання та інтерпретації музики є у змісті багатьох тем програм інтегрованого курсу «Мистецтво» для початкових класів.

За допомогою міміки, жестів, рухів учні здатні «оживити» картину чи скульптуру, розіграти під впливом художніх образів сценку, діалог (сло весний або німий). Під час організації сприймання розвитку фантазії учнів сприятимуть такі різноманітні творчі завдання. Наприклад, «Обери “героїв” натюрморту і розкажи про них», «Зобрази музичний інструмент». Цікавим і водночас корисним для розвитку емоційної сфери молодших школярів є завдання: «Слухаю себе» (під час сприймання музики із заплющеними очима «дослухатися» до власних відчуттів, емоцій, потім спробувати за допомогою рефлексії уявити цей стан і передати у вигляді образу – словесного, пантомімічного, візуального); «Оживи картину» (завдання: представити себе героєм картини, передати жестама й рухами характер спілкування з персонажами, дібрати відповідні вокальні інтонації); «Мімічний образ» (завдання: «прочитати» настрій героя на картині, відобразити його на власному обличчі, створити піктограму настрою); «Дерево-фантазія» (завдання: передати настрої контрастних музичних творів за допомогою застиглих поз, образів: «плакуча верба», «веселий клен», «струнка тополя», «кремезний дуб», «ніжна берізка») тощо;

- метод інсценізації – сценічне виконання твору (казки, пісні, образів і сюжетів картин, що «оживають» тощо) з елементами сценографії (декорації, костюми та інші образотворчі засоби). [2]. «Ой, єсть в лісі калина», «Ой на полі жито», «Веселий музикант», «Морозець» Б. Фільц, «Ой, заграйте дударики» А. Філіппенка, «Пісня Лисички» з опери «Коза-дереза» М. Лисенка, українська народна пісня «Вийди, вийди, сонечко», українська народна пісня «Веселі гуси» [8];

- метод театралізації – інтерпретацію певного тексту або події з використанням акторської гри (інтонація голосу, міміка, пози, жести, рухи) та комплексу театральних атрибутів (маски, костюми, грим, реквізит, ляльки). «Колобок», «Колосочок», «Рукавичка», «Коза дереза», «Вовк і семеро козенят».

Однією з найцікавіших сучасних інноваційних технологій навчання є бриколаж, або hand made, який, на мою думку, варто використовувати під час уроку-вистави. Бриколаж (від франц. Bricolage – дослівно «саморобне») – це створення чогось принципово нового з підручних побутових матеріалів, які зазвичай мали інше призначення, тобто створення нового зі старого. Для митців ця технологія вже давно стала популярною в усьому світі. Але поки що не була широко впроваджена на уроках мистецтва в школі. Приміром, можна застосувати цю технологію для озвучення чи створення музичного супроводу вистави (гра на ложках, пляшках з крупою, гребінцях, паперових стаканчиках чи склянках з водою, доповнюючи супровід тілесною перкусією або боді-перкашн – плесканням у долоні, клацанням пальцями, стуканням ліктями чи нігтями по столу (степ-хенд) тощо.

Аналіз науково-методичної літератури дозволив нам виділити вектори (складові) педагогічного керівництва художньо ігровою, зокрема театральною, діяльністю учнів:

- організаційно-процесуальне забезпечення (розробка ідеї, теми, сценарію, загальної драматургії уроку з художньо ігровим – конструктивним, театральним тощо – компонентом, організація процесу ігрового навчання, форми й методи оцінювання освітніх результатів);

- емоційно-психологічне забезпечення (створення сприятливого психологічного клімату, творчої атмосфери);

- матеріально-предметне забезпечення (підготовка художньо-дидактичних матеріалів, створення відповідного художньо естетичного середовища, наприклад організація простору класу для рухливої гри, оформлення уявної сцени).

Висновки. У сукупності всі результати впровадження театральних технологій на уроках мистецтва мають забезпечувати готовність особистості до самостійної художньо-творчої, естетичної діяльності, а саме розвиток: загальнокультурних (світоглядні уявлення, ціннісні орієнтації); спеціальних (мистецький тезаурус, ментальний естетичний досвід, художньо-творчі здібності, художньо-образне мислення); комунікативних (здатність до спілкування, взаєморозуміння); соціально-практичних (здатність до співпраці, роботи в команді) вмінь та навичок; формуванню предметних знань та вмінь (музичні, образотворчі тощо); міжпредметних – галузевих (художньо-

естетичні) та міжгалузеві (художньо-гуманітарні); є) мета-предметних (загально-навчальні): інформаційно-пізнавальних (здатність до пошуку та оперування інформацією) компетентностей; саморегуляції (уміння організувати та контролювати власну діяльність, здатність до самореалізації і самовдосконалення).

Зрозуміло, що перераховані компетентності набуваються протягом усіх етапів навчання в школі, але в початковій ланці мистецької освіти закладаються основи всіх груп. Тому використання різних форм театральної діяльності має допомогти учням оволодіти знаннями в галузі мистецтва, а при педагогічно доцільній організації має стати дійовим чинником формування естетичної культури дітей, набуття різноманітних знань, умінь, навичок.

Література

1. Барановська І.Г. Театр ляльок в початковій школі: навчально-методичний посібник. Вінниця, 2015. 170 с.
2. Масол.Л.М. Методика навчання інтегрованого курсу «Мистецтво»
3. Мамонтов Я.А. Сучасні проблеми педагогічної творчості. Ч.1. Педагог як митець. Х.:Держ. вид. Укр. 1922. С.56-60.
4. Розенштейн М. Театральне мистецтво у педагогічній практиці / М. Розенштейн. *Шлях освіти*. 1924. № 1 – 12. С. 103-125.
5. Розенштейн М. Театральна робота в школі / М.Розенштейн // *Художнє виховання в школі: зб. методичних матеріалів*. Х.: ДВУ, 1930. С.83-108.
6. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. Вибрані твори: в 5-ти т. – К., 1977. Т.3. С. 176-188.
7. Творчий розвиток молодших школярів засобами театральної діяльності / Барановська І.Г. // *Zbiór raportów naukowych. «Perspektywy rozwoju badan naukowych w 21 wieku»*. (27.02.2013 – 28. 02.2013) – Szczecin: Wydawca: Sp. z o. o. «Diamond trading tour», 2013. – С. 5 – 9.
8. Турчин Т. М. Початкова музична освіта: проблеми модернізації : Монографія. Чернівці : ПАТ "ПВК "Десна", 2013. 368 с.
9. Шевчук Т.О. Формування емоційно-почуттєвої сфери молодих школярів у художньоігровій діяльності: автореф. дис. ... к. п. н.: 13.00.07 – теорія і методика виховання / Т.О. Шевчук; Ін-т проблем виховання. К., 2000. 21 с.

УДК 373.3.016:331

А. Гульчак,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
A. Hulchak,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF DEVELOPMENT OF COGNITIVE ACTIVITY OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN IN THE PROCESS OF LABOR EDUCATION

Анотація. У статті проаналізовано результати науково-дослідної роботи вчених у галузі педагогіки, дидактики, методики викладання трудового навчання, психології дитячої художньої творчості. На основі наукових досліджень виокремлено та обґрунтовано педагогічні умови розвитку пізнавальної активності молодших школярів у процесі трудового навчання.